

DVODELNA PODOBA

Andrej Hieng

Ono noč pred babičinim pogrebom se je kar naprej prebujala. V okenskem okviru so se zibale zvezde in slišala je šumenje reke, ki ji ni prineslo pomiritve. V njenem spominu so se pojavljale slike vrtač, posejanih s skalami. Tega je bila nekoč dosti videla in ni prebolela. Lovila je martinčke, a martinčki so se spreminjali v kače, visoko nad globeljo je na vetru počival sokol. Kaj me ne bo nikoli popustilo? Zvezde so dajale sladko luč, streham, njenemu srcu nič. O polnoči je živo mislila na babico. Izza vrat je slišala očetovo in mamino enakomerno dihanje ter sprevidela, da se v njihovem življenju niti eno kolesce ni zasukalo drugače, čeprav je iz kuhinje, kjer je bila starka zadnje čase ležala, vdiral zadah po vosku in aspidistrah. Vonj se je ustavil pred njenim ležiščem, imel je domala človeško podobo, nemara obraz mesečnika ali mrtvaka, ki se ne more navaditi na onstran. Uro kasneje ji je šlo po glavi: — Zdajle pričinja padati rosa na babičino krsto. Žena je sama...

Potem so prišle sanje:

»Po cesti stopam, med leščevjem, prši in komaj je slišati kaplje na listih. Kakšno je nebo! Urno, raztrgano, toda nič ne čutim vetra. Poznam to pot; mar ne vodi v Hraše? Ne vem prav za gotovo, a ne razbijam si glave, gledam oblake in se jim čudim, eden je bil privzel podobo belega slona, podobo slona z dvignjenim rilcem. Petnajst korakov pred menoj stopata oče in mama. Sovražim ju; njuno ravnanje je takšno, da še bolj drasti mojo mržnjo. Ne razumem, zakaj hitita, vendar jo ubiram prav tako naglo, ker si ne morem pomagati; zmerom sem v njunem krogu. Čemu naj bi razmišljala o smotru poti? Zavezanih oči bi šla po istem tiru. Mama nosi vijoličasto obleko, tisto, katere že oddavna ne morem trpeti, ker ima v njej trebuh kakor boben. Zaman si prizadeva, da bi ulovila očetov korak. Očetu daje črnina še bolj mračen in surov videz. Vsaksebi hodita, ona po desnem in on po levem robu ceste. Kam gremo? Vem, m o r a m, kot sem morala zmerom... Jaz grem po očetovi strani in mislim: — Temu ne bo nikoli konca... Oblaki so se ta čas zgnetli in niti za dlan modrine ne vidim več na nebu; spustili so se nizko, ti oblaki, obarvali so se z zamolklo rožnato barvo, samo spodnji rob hribov je v zlatu. Vidim, kako se oče zaustavi: desno, za ogrado je zapuščeno pokopališče, in ko ga ugledam, me prevzame huda žalost. Osat je prekril križe iz litega železa, kamni so se rzsuli, preveč so beli in čudno se mi zdi, ker so se bile vsevprek zasa-dile črnevke ter nebogljene češplje. Široko razplazen šipek gori na

ostanku kapelice. Izza zidka stopi cigan s pavovim peresom, napoti se proti očetu. Vidim, da govori. Oče naenkrat grozeče dvigne roko — kako dobro poznam to kretnjo, kolikokrat sem jo čutila nad temenom, zaprta v sovraštvu kakor v lupino — in cigan nastavi lice, ki postane v odsevu oblaka povsem svinčeno, da, povsem otrplo, njegove dlani pa se šele čez čas, čisto počasi, dvignejo k obrazu ter ga zakrijejo. Ničesar ne čujem. Zdaj se je pričel cigan umikati; vtem ko napravi oče še dva ali tri grozeče korake, izgine cigan za ogrado in sekundo pozneje ga vidim, kako sloni ob deblu debelega hrasta, daleč, zelo daleč. Zmerom sem smatrala takšne prikazni za opomin, moja duša živi bolj za znamenja, nego za trdno določljive pojave. Gremo naprej. Prikaže se vas. Niso Hraše; tega naselja nisem še nikoli videla. Zelene hišice so razporejene kakor na veliki podobi, sredi med njimi čemi ogromno, cerkvi podobno poslopje, ki ga je ravno zdajle obliznil izgubljen sončni žarek, pa samo za hipec. Črn vol nepremično stoji sredi ograde. Oče in mati me čakata pri vhodu v vas. Oče mi ukaže, naj bom pametna, pri tem mu mesnata brada potrepetava in njegov pogled se brez senčice prikupljivosti izprehaja po meni. Mama gleda stran. Zmerom je bila slabotna, kadar so padale težke besede in vsakič je postajala grša, kadar so padale, zmerom manj svoja. Oba sta mokra, a še zmerom toga. Dež pada kot srebrn pesek. Vprašam očeta, kako da ni nikjer nikogar, kako da je vas izumrla. Ne privošči mi besede, rajši se zasuka in z mamó gresta naprej. Sama sem ostala v življenju nič kolikokrat, toda temu občutku izgubljenosti, temu, kar me zdaj razdeva sočasno odznoter in odzunaj, bi ne mogla najti primere, če bi še toliko naprezala spomin; pa je čudno, saj ju ne maram, starih, in sem se nešteto popoldnevov skrivala v kamri poleg shrambe, v strahu pred očetovim zasekljivim glasom in pred njuno pogoltnostjo in samoljubno pohoto. Gremo po vasi. Polknice so trdno zapahnjene, živali, ki so nemara v hlevih, ne dajo glasu od sebe. Želim si, da bi me izza kakšnega plota gledalo dvoje oči, čeprav sovražno in čeprav me je sram obleke, ki jo nosim. O n a d v a se nič ne ozreta. Nenadoma se dvigne pred nami veliko, cerkvi podobno poslopje. Luč na stenah je ugasnila. Velike lise se zlivajo v podobe, ki jih prebiram kakor pismo, posebej me čudi obris belega slona, kakršnega sem poprej videla na nebu. Oče in mama sta vstopila skoz vhodna vrata. Jaz ne morem, zaustavi me obrušen in popisani kamen, pa sedem. Pred mano so vlažni sadovnjaki, hiše, obrasle s trto, hiše, v katerih ni nič življenja, a ti vendarle kar naprej bude predstavo, kako sedi nekdo za zapahnjene vrati ter pestuje čudaško ali celo hudo misel (seveda je tudi sam prestrašen, kajti sicer bi ne bil zaustavil ure v čumnati). Nebogljenost sem in v to neogljenost so odtisnjene vse muke mojih

otročkih let. Nad travo pleše črn metulj. Oblaki se prično spuščati zmerom niže, niti špranje ni na obzorju in zdi se, kot da bo vsak hip padla noč na zemljo. Mar si res še nisem pridobila nič poguma? Zdajci bi legla, da me nekaj težkega potare — toda brž! Bolj in bolj me grabi za grlo. Ne vzdržim več. Naj bo že konec! Vstanem. Na kamnu piše: »Nad zvezdami na svidenje!« Grem proti vhodnim vratom, za katerimi sta izginila oče in mama, čeprav ne pričakujem rešitve od njiju, vstopim. Prostor je ogromen in s stebri predeljen v dvoje. Razsvetljuje ga karbidovka. Najprej ugledam babico. Položili so jo na nekaj otepov sveže, živorumene slame. Niti z veke ne trene, strmo gleda vame. Ona d v a sedita pod obokom, iz lica v lice, sklenila sta kolena in se zapletla z nogami, kar me navdaja z gnusom. Na kolenih imata lončeno skledo, žlikrofe, pa zajemata z živalsko naslado. V zakotku, bolj daleč igra suh človek na klarinet. Vrata za mojim hrbtom se s treskom zapro. Ona d v a se ozreta, kot bi hotela zakričati, oče z dlanjo pokrije skledo. Luč močnejše zagori. Iz ozadja se je odtrgal suhec s klarinetom in prihaja proti meni. Svetloba raste, glas pihala tudi, neznančev obraz tudi.

Ida je iztegnila noge. Zdele so se ji velike, zoprne, ker so bile skrivenčene. Kaj često ji je bilo lastno telo odveč. Stopala je oprta ob posteljno stranico. Pognalo jo je iz sna, kakor požene vzgon kvišku košček plutovine, ki si ga bil dotlej tiščal na dnu vode. Stresla se je; pokrila si je noge. Srce se ji je zdrizalo v prsih. Prej so bile zvezde v štirikotniku okna, zdaj je na istem mestu visela luna. V dnu ulice je zvonil zvonček. Ida je čutila, da ji teče znoj po rebrih, iztegnila je roko in zaklicala:

— Edi! in mislila: »Mili, samo ti mi boš pomagal. Te-le sanje imajo rep in glavo — tako je bilo in tako bo še; če ne boš pomagal... Kakšen obraz imaš! Ali si nemara drugačen?... Ko sem te vprvo videla, si imel samo svetlobo okrog obraza.«

— Edi! je znova zaklicala in trezni del njene zavesti je prigovarjal tesnobi, naj leže, saj bi se bila v desetih letih že lahko utrudila. Mož je mirno spal, klic ga ni prebudil. To je bil njen mož, leto dni sta ležala skupaj. Zoper strah si ga je bila izbrala, ker se je znal smejati; s svojim širokim, izbočenim obrazom naj bi ji zakril stvari, ki so jo dotlej trape. Ida je iskala s prsti in potlej prislonila dlan na njegova usta, na njegov dih. Vdih mu je bil nekaj težji od izdiha, čisto drugače kot pri očetu, čigar sopež je prodiral iz sosednje sobe, pa tudi drugače kot pri babici zadnjega pol leta.

Luna se je zibala nad dimniki sosednje hiše. Žarki so obdajali streho kot plot iz srebrnih ulic, nemara kot krona. Babico je bil od-

peljal mrtvaški voz že za dne, a zdaj je pod krono razločno videla njen obraz, položen na razcefrano flanelasto blazino. Rekla si je: »Babica me je reševala. In zdaj ti, fant? ... V to sobo sem te pripeljala, kjer mi ni bilo nikoli dobro pri srcu ... Zraven, za vrati je soba o n i h d v e h. Nisem ti povedala o njih; o očetu nič, o mami nič, o babici malo. Mislila sem, da bova lahko sama. Nisi jih še pregledal, mogoče mi ne bi verjel ... Ali je moje sovraštvo prehudo? ... Natanko vem, kdaj me je docela zastrupilo. Me boš kdaj razumel? Samo če me boš razumel, mi boš pomagal.«

Mislila je na predmete, to pa zavoljo spominov.

Odmaknila je pogled z moževega obraza in ga popeljala sem in tja po sobi, ki jo je mesec dotorej oživel, da se je zdelo, kot bi gosto posejani predmeti izbočili trebuhe v sredino prostora ter se jeli pozibavati. Sledila je zelenemu vencu pod stropom in zašla v kot — mesec ga ni dosegel — kjer venca ni bilo več, samo misel na obraze, katerih spakovanje ji je zastrupilo brez števila noči. Soba ni bila prostorna; zavoljo stanovanjske stiske so sedeli drug na drugem. Nemara bi Ida zdavnaj pozabila večji del svojih tegob, ko bi je ne bile prilike zaklenile v mali prostor zraven spalnice njenih staršev, bolna domišljija bi se pozdravila.

»Zakaj so mi zmeraj očitali bolno domišljijo ...?«

(Oče je ukazoval. — Dosti! je viknil, da so zatrepetale šipe na knjižni omari.

Mati je stala za vrati in gledala v tla. Vsakič, ko je oče zakričal, je padel z mame košček milobe. Potlej pa je šla z njim v posteljo. Čim je bilo posteljnega opravila dosti, so prišle na vrsto številke. Vse noči je Ida poslušala čarovno žrebanje, zavoljo katerega je njihova trgovina rasla. Številke so se mešale v mamino nasladno in brezmočno hihitanje. Tako so tekla leta, mami pa se je napravil trebuh.)

»Mar je povsod tako?«

Zdaj se je Idin pogled zaustavil na knjižni omari, ki se je kopala v mesečini. Šipe so bile sinje in so kazale košček ulice: kostanj, mesarjev izvesek, kapelico pod žalujko in zapuščeni postreščkov vozek. Mar ni nešteto večerov strmela v senco pod žalujko in si zamišljala, kako bo iz temnega kroga stopil človek, čigar narava bo takšna, da jo bo odnesla proč. — Srečala ga je zjutraj, ob reki. Bilo je lepo jutro, njegov obraz je bil ves pokrit s smehom. Odtrgal se je od prijatelja in je šel za njo. Mislila je:

»Ali si pravi, fant?« — Tedaj.

Tudi še zdaj.

»Tako so me zastrupili. Ubogi moj!...«

Hotela ga je poljubiti. Vsa mesečina je bila na moževem obrazu. ki je postal spričo tega malce nabuhel in nekako nenaraven. Morda jo je za hipec spreletelo kakor človeka, če stopi v milo, dobro poznano sobo ob mračnem dnevu: poprej mu ni prišlo na misel, da bo marsikaj drugače. Premagala se je. Sklonila se je k Edijevemu ušesu in to pot je šepetala:

— Mili, dobri! Poslušaj!

Nič takšnega...

V sosednji sobi je nekdo spregovoril. Najprvo tiho, odgovoril je očetov glas, iz grla. Ida je dvignila glavo. Menda se je oče premestil na postelji, kajti vzmeti so zaškripale in potlej je bilo precej časa tiho in budilka je krušila ta čas in zdelo se je, da orisuje velikost prostora in lego teles v temi. Za Ido so bile to stare igre, prav dobro jih je poznala, a ob tej uri so dobile poseben pomen: dvignila je glavo ter čutila, kako ji kljuje kri v koncih prstov. Luna se je premaknila k robu okna. Edi je imel prepолоvljen obraz.

Slišala je očeta:

— Ne hodi mi blizu! Pravim ti, da bo boljše, če ostaneš, kjer si! Kaj hudiča bi?!...

Mamin glas je bil še najbolj podoben cviljenju. Rekla je:

— Oh, daj no!... Čuden si. Daj no...

Čez čas je rekel oče:

— Kaj si rekla zvečer zastran vencev?

Mame ni čula, čeprav je pripovedovala precej časa. Motne besede so se vpletale v tiktakanje budilke in motne so bile tudi takrat, ko se je v napevu govorjenja pojavila nekakšna zagnanost. (Kakor bi ga rotila.) Oče je dejal:

— No, dobro. Ni treba nageljnov. Letos so nageljni dragi. Pri Luznarju bi dobili vence ceneje... Ceneje, da.

Pričel je nizati številke. Meseč je izginil iz okvira. Samo rob najvišjega dimnika je še nosil pokrov. Ida je poslušala zoper premislek in si rekla: »Bila je njegova mati...«

In čez čas je slišala očeta, ki je dejal:

— No, pa pridi, ženska! Le daj! Pridi!

Komaj zaznaven smeh iz grla se je pojavil pred vrati. Ida je zaprla oči in videla, kako leti mimo nje dolga vrsta babičinih podob, in to je bila tista babica, ki jo je videla v sanjah, kako leži na otepih slame. Čula je tudi glas klarineta. Nato je zakopala obraz v blazino.

Priprave za pogreb so vzele očetu več časa kot mu je bilo po volji. Moral je telefonirati sorodnikom in iz predsobe je bilo slišati, kako napreza glas, kako mu skuša dati milejši, bolj turoben prizvok, kar spričo njegove siceršnje hripavosti niti ni bilo težko; to je bila govornica zaskrbljenega poveljnika. Enkrat, rano, ga je iskal pomočnik iz trgovine, nato je oče odšel in se kmalu spet vrnil, pripovedoval je mami, da so pripeljali veliko kož, ki jih je treba vskladiščiti. Jezil se je na dobavitelje. Šele potlej je šel v kopalnico, da se umije. Mama mu je neprestano trkala na vrata, govorila je zarotniško, tiho, a z veliko ihto. Stric Matko je telegrafiral, da ga ne bo, ker ima komisijo, in to se je zdelo mami čudno, brezsrčno.

— Sporoči ostalim! je rekel oče izza vrat.

Zvonec je kar naprej brnel. Prodajalec pirotskih preprog se ni dal odgnati, mati je klicala kuharico na pomoč; ugnal ga je šele oče, ki je prišel iz kopalnice; njegovo kričanje je odmevalo po stopnišču in seglo menda tudi na cesto, saj se je na sosednjem balkonu pojavila ženska v nočni halji, s polno glavo papiloten in z nečim živalsko prestrašenim na obrazu. Potlej so se vrata s treskom zaprla. Oče je zahteval še vroče vode, ki so mu jo menda takoj prinesli; za trenutek je nastala tišina, v katero so vdrli zvoki s ceste.

Ida je bila rano vstala. Sedela je pri oknu in se predajala milovanju jutranje svežine. Edi je spal. Njega ni nikoli nobena reč motila. Bil je rožnat v obraz, lasje so se mu sprijeli na čelu, roke je stisnil v pest in jih položil obojestransko lic, kakor otroci. Sploh je bilo na njem marsikaj detinskega, kar je človeka v isti mah privlačilo in mu budilo občutek nelagodnosti. Takrat, ko ga je spoznala, ni nič premišljala; vrtoglavica jo je držala in padla je v njegov smeh kakor kamen, ki nima izbire. (Tisto noč jo je oče gnal po sobi sem, tam in je imel polna usta mračnih besed; stiskal jo je v kot ter ji grozil; povedala mu je, da je fant muzikant. Očetove oči so zlovešče utripale pod čopi črnih obrvi. Idi se je zdelo, da gori okoli nje in zdelo se ji je, da mora iz tega ognja, morda se ji je celo prvikrat zanetil v prsih odpor in upor, in ko se je ulovila v zrcalu, ni prav nič dvomila, da je to divje bitje z razpaljenimi lici in stisnjenimi ustnicami ona. Mama je slonela na predalniku in kimala v očetovo kričanje, odganjala je mačko; brez smisla je vplefala stavek: —Oh, takšen zakon!... Ničesar ni razumela; najmanj to, kar je bilo med dekletom in očetom. Ida je zmagala. Fant je prišel v hišo.)

Pod oknom so se pojavili otroci z žogo. Ida jih je poznala, a ni ničesar vedela o njihovem življenju; mislila je na otroka, ki si ga je želela. Otroci so bili videti spočiti in so se gnali neugnano kot mladi

psi. Prah se je dvigal od njihovih cepetajočih nog, ogibali so se vozilom, sonce je bilo malce motno, a je žgalo. Pri kraju, zraven droga za iztepanje preprog, je sedel rdečelas fantič in opazoval igro. »Samotnež...« je pomislila ob pogledu na pobiča, čigar svetlorjave oči so z enakomernostjo urinega nihala spremljale dogajanje na cesti. »Ali sem bila podobna temu otroku? Kaj vem o njem?... Kakšne sanje ima? Kdo mu pije kri in ga čaka s težko besedo? Kod se skriva, če mu je hudo? Niti takšno jutro mu, nemara, ne pomaga...« Misel, kako težko si prebijemo pot v drugega človeka, jo je trapila. Ozrla se je na moža, ki se je prav počasi prebujal. »Kaj vem o tebi?« se je vprašala.

Zmrazilo jo je. V cerkvi, za oglom so zvonili. Skupina žensk je prihajala po cesti. Ozrle so se po njihovi hiši in staknile glave. Živali tega ne znajo; samo ljudje. »Res, kaj vem o tebi?...« Vprašanje ni bilo preprosto. Mar ga je vzela zavoljo smeha in prikupnosti? Iskala je v njem opore. Kako je bilo s to rečjo?

Prebudil se je in jo prosil, naj mu poda cigarete. Kadil je lenobno in gledal mimo nje skoz okno. Golobi so prhutali v srebrnih krogih. Škropilni avto je za trenutek pregnal otroke s cestišča. Sedla je k možu na posteljo. Rekla mu je, da je sanjala o babici.

— Hotela sem te zbuditi. Bilo mi je čudno.

Vprašal jo je, če je črna kravata zlikana.

— Je.

Oče je prišel iz kopalnice. V kuhinji so se menili zavoljo kosila. Kuharica ni hotela sama sestaviti jedilnika. Rekla je, da je takšen dan nekaj posebnega. — Saj vendar nismo živali!... Oče je ukazal, naj bo obed najkasneje ob enih. Potem je prišla mama v sosednjo sobo — Ida je v duhu videla, kako snema sponke iz las — jezila se je na šiviljo, oče pa ji je rekel besedo zavoljo vencev.

— Pri Luznarju bi dobili cenejše...

Prva jutranja svežina je bila Idi pomagala, da se je oprostila noči, hudih predstav in klopotanja v srcu, toda čim bolj je dan rasel — pod udarci vročine, v zavojih nejasnih cestnih šumov ter klepetanja po hiši — tem bolj jo je gnalo v stari krog, kjer se je srečavala z babičinim obrazom, strogo uprtim v strop, z babičinim obrazom, na katerem so bile ovenele mile črte in se umaknile svinčenim razam, znamenjem odpovedi, in to lice, nemara edino lice, s katerega je kdaj čitala svojim podobne, čeprav prekrите sanje, se ni in ni moglo ustaliti v čisto sliko, marveč ji je skoz okno srepnih oči kazalo prazen prostor, pepel pod črnim stropom, nič. Mož je vstal. Umaknila se mu je. Nista se pogledala, pa je bila med njima nekakšna napetost. Ida si je želela drugače; s koščkom srca je upala, da bi mogel sneti muko z nje; vzela ga je bila

za pomoč; mislila je na moža, ki bo mehak in močan. Gledala ga je, kako se lenobno sprehaja po sobi. Izbiral je perilo. Precej debel človek je bil. Pižama se ga je oprijemala; kazno je bilo, da še zmerom udarja iz njega nočna vročina. Znova mu je rekla o babici. Oče je ta čas odšel, šivilja je pozvonila, slišati je bilo, kako z materjo pomerjata žalno obleko.

— Nisi se prebudil... je rekla. — Babica je ležala na slami. Tam je bil tudi neki človek s klarinetom. Šel je proti meni. Karbidovka je zmerom bolj živo gorela.

— Jaz igram violino...

— Babica me je gledala in ne vem, če me je videla.

— Spala bi...

— Ja... Tako... Ona dva sta gnala vraga! Ne morem ti povedati, kako mi je bilo... Vem, razumeš me, tega ne more nihče požreti, in še na takšno noč; jaz sem morala požirati leto za letom. Ko bi ne bilo babice, bi se zdavnaj končalo; zame.

Prišla je od zadaj k možu ter mu segla v grivo. Precej je čutila, da mu je zoprno. Brskal je med kravatami, skušal se je je narahlo otresti.

— Edi, je zašepetala, — sovražim ju! Oh, kako ju sovražim!

Tisti trenutek se je on sunkoma okrenil in ženska je gledala v neznan obraz, nemara ji ni bil nič manj tuj kakor obraz klarinetista v sanjah. Na rahlo oznojenem čelu je stala ena sama pokončna guba. S pogledom jo je objemal, a pogled je šel tudi skozi njo.

— Čuj, ji je rekel prsteno, — brez komedij!

— Kako?

— Pusti! Ti nisi pri sebi! Jenjaj s tem!

Spustila je roko z njegovega zatilja in šla k oknu. Lističi na vrbi zalujki so potrepetavali. Pred soncem se je vrtil okrogel oblak in metal izpreminjaste sence po cesti, kjer so se pomenkovale gospodinje s koši in dva zamišljena psa ter so se v zrcalih brivčeve izložbe ogledovali zijalasti pobalini. Mimo je šel nekdo, ki ga je poznala, pozdravil jo je in ni čakal odgovora, kajti zdelo se ji je, da se je svet odmaknil, da so njegove nadrobnosti čisto razvidne, a daleč.

— Dobro... je rekla.

Edi je šel iz sobe. Vrata je zaprl bolj trdo, kot je imel sicer navado. Čula ga je v kopalnici. Mati je potrkala in vprašala, če potrebuje šiviljo, pa je odgovorila, da ne, da bo sama; mati je potlej rekla šivilji, naj ji nikar ne našije plastrona iz črnih čipk, mari naj ji ga pritrdi s sponkami, kajti pozneje ga bo zamenjala z belim. Ida je pritislila dlani k sencem. Materin govor jo je tolkel po glavi; kdo bi mogel to prenesti?

Sončni žarki so navpično prodirali vanjo in od temena do srca je imela eno samo bolečino. Ni se premagala. Zaklicala je:

— Prosim! Prosim, malo tiše! Prosim!

Slišala je mater, kako je rekla šivilji, da dekle pač nima živcev, nato sta nekaj časa šepetali, samo stroj je drdral; menda sta govorili o babičini bolezni, mati se je silila s tujkami. Ida si ni znala pomagati. Samogibno je šla do omare in izvlekla črnino. Zložila jo je preko dveh stolov, ki sta se ji kar precej zazdela podobna vpregi mrtvaškega voza pod belo lučjo. »Mar res nisem pri sebi?« je pomislila in njena tesnoba je dobila novo barvo. »Kaj naj napravim? Babica ima pet ur pred seboj...« Legla je na posteljo. Ko je zaprla oči, ji je pod veko še zmerom ostal kvadrat stropa in po beli ploskvi so se v dolgih vijugah jele sprehajati nenaravno velike muhe. Spočetka ni bilo v njihovem gibanju nobenega smisla, počasi pa so se uvrstile v like in liki so postali črke, na stropu je bilo z migotajočimi telesci zapisano »Edi«. Kaj ji je bilo zdaj bolj tuje od tega imena? ... »Brž se je bil sporazumel in povezal z o n i m a. To bo moje življenje...«

Ležala je do obeda. Edi je prišel ponjo, ni vstopil, poklical jo je izza vrat. Sprva se mu ni oglasila. Možev glas je prihajal do nje iz globoke jame, polne senc. Odškrtnil je vrata. Rekel je:

— Tako ne bova mogla naprej.

Čez čas trše:

— Zberi se!

Vstala je in se jela brez misli oblačiti v črno. Ni se pogledala v zrcalo, lase si je uredila z nekaj trdimi, vajenimi gibi. Potem je odšla v obednico. Zaprli so bili polknice, v sobi je plivkal vlažen polmrak, ki ga je prediralo nekaj izgubljenih sončnih žarkov. Oče je pogoltno srebal juho in se ni niti ozrl, ko je vstopila. Zraven njega je sedela teta Aga. Teto Ago je komaj poznala. Spominjala se je, da je bila ta mršava ženska nekoč živela s svojim komijem, pa ga potlej nagnala in se zabubila v skopost; mož je kradel. Gledala je z belimi očmi, dolgo časa je držala dlan na očetovi lakti; hvalila je kuharico, vtem ko se je Edi nervozno poigralval s čašo. Mama je morala pripovedovati o babičini bolezni, kar ji je godilo. Imela je senco na glasu, toda narava ji ni dala, da bi dolgo ostalo pri tem, njen govor se je jel vzpenjati, potrepetavati, kakor slabo ukročena jezdna žival.

— Zadnje mesece vsak dan tri morfijske injekcije, pomisli... On ni mogel vstajati, preveč dela. Ob dveh ponoči je bilo najhuje. Stokala je prav grozno, odejo si je zatlačila v usta in ko sem takole prišla, ponoči, me je bilo strah, noge je molila ven, čisto bele, kot bi jih imela iz lesa. Nazadnje je bilo težko z injiciranjem, na celem telesu ni imela

kilograma mesa. On je rekel: »Kdaj bo tega konec?...« Tudi v sebi ni nič več držala...

Ida si je ogledovala žarek, ki je ležal na maminem prstanu in se odbijal v čašo rožnatega vina. Jedi se ni dotaknila. Edi je mirno rezal meso in samo včasih jo je odrsnil s hudim, očitajočim pogledom, v katerem je iznenada prepoznala košček očetove ihte, senco narave, povsem protivne lastni zamisli. »Mar se naj bojim tudi njega — zdaj, naenkrat —?« Materin glas je risal v mračni sobi belo babičino sliko, ona pa se je spominjala poslednjih večerov. Babica jo je prepoznala zmerom, kadar je sedla k njej in jo držala za roko, na kateri je bilo čutiti kožo kakor zgubano rokavico iz premalo strojenega usnja. Ni marala luči; muh, ki so ji lazile po obrazu, ni čutila. Ida je kaj kratov prislanjala uho k starkinim ustom; nekega večera — nemara ni bilo dlje kot tri dni pred smrtjo, kdo bi vedel — je razbrala stavek: —Vsi so bili taki... Vsi enaki... Agonija je trajala šestnajst ur, oče je imel posla v trgovini.

Jedli so govedino, potlej doboš torto in češnjev kompot. Edi je pripomnil, da je doboš torta boljša, če je uležana.

— Ja, je rekel oče, — lahko bi jo napravili včeraj.

Nato se je obrnil k teti Agi:

— Tudi tvoj venec smo naročili pri Luznarju. Ne moreš si misliti, kolikšna je razlika v cenah.

Idina čaša je zažvenketala ob krožnik. Nihče je ni razumel, ko je dejala:

— Očeta zelo skrbi cena vencev. Babica je imela najrajši nageljne.

— Kaj je? je vprašal Edi.

— Oprostite!

Odšla je v svojo sobo. Zaprla je okna in zagrnila zavese. V pridušeni svetlobi je naenkrat občutila starkino telo, takšno, kakršno je bilo tedaj, ko je v njenem krilu skrivala jok, ona, otrok. Sedla je na rob postelje; čas je tekel mimo nje, iz obednice je prodiral šumot pogovora, kratki, zasekljivi stavki in pozibavajoče se verige besed, toda ves ta pogovor je bil izven časa, plaval je povrhu, netvaren, grozljiv, kakor šelestenje plazilcev med kraškim kamenjem, ki ga je bila videla v globači iz privida pretekle noči, ko je na vetru počival sokol. Edi je imel trikrat prerezan obraz — ponoči od mesečine in okna, nedavno od izgubljenega sončnega žarka v obednici, zdaj pa od njenega duha, v katerem se nista mogla spojiti želja in beseda o torti... Iz otrplosti jo je iztrgalo trobljenje avtomobilov. Prišli so ponjo; oče je stal na vratih. Na cesti jo je zmedlo prerekanje, v kateri avtomobil bo kdo sedel. Sonce je stalo visoko, na vratih so stali sosede in opazovali odhod. Otroci so se obešali na blatnike. Sedla je med teto Ago in

Edijem. Edi je nosil trd ovratnik, sprenevedal se je, imel je suh pogled. Ob prvih tresljajih vozila bi ji skoraj postalo slabo. Edi je položil roko na njeno koleno, v dotiku roke ni bilo vajene mehkoobe in počasi jo je odrinila. Videla je šoferjeva pleča. Opazila je celo, da ravna z vozilom oprezno. Teta Aga je govorila o pokopaliških taksah, ki so se ji zdele previsoke. Pripovedovala je še o pogrebu prošta Mernika, s katerim jo je vezalo globoko prijateljstvo. Na trgu se je vadila vojaška godba. Tri stare žene so sedele zraven, obkrožene od golobov in dvigajočega se prahu. Medeninsti instrumenti so se svetili čez trg. Črn človek je prišel iz cerkve in se križal, pa mu je roka obstala sredi kretnje, ko je ugledal kolono avtomobilov. Edi je zatrjeval teti Agi, da je mesto zadnja leta zelo zraslo, nato se je sklonil k Idi in šepnil:

— Bodi mirna na pokopališču! Ne bi hotel biti krotilec.

Zrla je mimo njega in lovila podobe ulic, ki so izgubljale hiše in se obdajale z vrtovi. Nekje so nalagali staro železo na vozove; bila jih je dolga vrsta in konji so povešali glave v vročini. Trava je zaraščala pločnike, po katerih so se pasle kokoši. Pomočnik je škropil kamnite plošče pred trgovino. Vse te reči niso imele nobene zveze z babičinim življenjem in z njeno smrtjo.

— Ali bosta kar naprej pri njih? Si ne bosta poiskala svojega stanovanja? je vprašala teta Aga.

— Težko je... je odvrnil Edi. Ida se je ozrla, stisnil je obrvi in potlej počasi, zelo počasi odmaknil pogled. Aga ni odjenjala.

— On je trd, kaj?

— Zelo sta ljubezniva... Oba.

— Ja... je rekla starka, — včasih ne gre drugače...

Ida je poslušala te besede, pa se ji je zdelo, da jo odnašajo nekam daleč proč. Obdana z babico, z njenim življenjem in z njeno smrtjo, ni razumela niti moževih besed niti početja na cestah.

Peljali so se čez reko, ki je imela v soncu lesk do kraja razbeljene pločevine. Pod mostom je bilo precej kopalcev. Eden se je ozrl kvišku in pomahal z roko.

Edi je dejal:

— Smrt mi je bila zmeraj zoprna...

— Mora biti...

Starka je izvlekla robec, privzdignila je jajčasti klobuk ter si obrisala znoj. Vrhu čela je pokazala kos pleše z zelo belo kožo.

— Napovedali so deževno vreme..., je rekel Edi; iz žepa je izvlekel časopis in pričel Ago pahljati. Nagibal se je naprej, v njegovem ponižnem prizadevanju je bilo skrite tudi precej mržnje. »Tebi sem zaupala...« Idino notranjost je preletela svetloba in kakor človek, ki

se je pravkar prebudil iz omedlevice, si je segla s prsti k očem. Kar je bilo poprej motno, kar jo je težilo na srcu ter ji je ovijalo domišljijo, se je zdaj strdilo v ostre like. Sprememba je bila tolikanj nagla, da jo je zbolelo v prsih. Možev smeh je bil naenkrat smešen; domislila se je babičinih besed: »Vsi so bili takšni...« Ugledala je sebe v mamini usodi. »Ob tem človeku... saj mati ni bila zmerom pogoltna ženska s trebuhom; očetova peza jo je pritisnila k tlom...« Kakor njena zavest, se je odprla pokrajina. Izgubljena drevesa so stala v polju, bregovi daljnih gora so se mavrično spreminjali. Edi je še vedno pahljal starko, ki se je zadovoljno smehljala. Kar naprej je odpirala in zapirala torbico, v kateri je zraven molka ležala denarnica na gumb, velik šop ključev, zavojček z melisnimi bonboni in nekaj s številkami popisanih papirjev.

— Dobro, da je niste držali doma, je rekla, — hitro bi se usmradila v tej vročini...

Čez čas:

— Lahko bi se lotila trgovine, vidva.

Edi je prikimal.

Prišli so do mrtvašnice. Precej ljudi je bilo že zbranih. Stopili so iz avtomobilov. Mati je zaigrala slabost in se opotekla, nekdo jo je prijel pod pazduho, nato je povesila rame in prislonila brado ob gradnico, kot bi hotela s tem čimbolj živo naslikati svojo skrušenost. Ida je šla med dvema vrstama črnih ljudi, ki so jo pozdravljali. Malo prej bi komaj videla kaj več nego liso, motno pregibanje, tokrat je vse razločila in celo neusmiljeno. Pogrebci so se znojili pod temnimi klobuki. Vmes so bili tudi revnejši sorodniki, tisti, katerih ni bilo več v hišo, odkar so obogateli. Ida se je spominjala davnih let, prvih začetkov, ko so ji še skrbno odmerjali sladkor v kavo, v duhu je gledala očeta pod svetilko, njegovo nagubano belo čelo, za katerim so se nenehno pletle ukane, a utrujena roka mu je segala k prsim, v katerih je gorel ogenj. Oče je stopal pred njo in njegova mišičasta pleča so napenjala suknjič iz marenga. Samo trd je še bil, sicer pa sigurne — miren grabež. »Od kod se je vzel? Babica je bila njegova mati...« Če jo je oče tiste čase udaril, jo je gledal svetlo in med iskrami, ki so se utrinjale v njegovih očeh, je pobilsnila kdaj pa kdaj tudi nekakšna bolečina...

Družina se je postavila levo od krste. Prišla je majhna, zgrbljena starka, v levici je nosila žametasto pompaduro, v desni dežnik s čopom. Ni se ozrla niti levo niti desno, iz pompadure je izvlekla očala z jeklenim okvirom, zbrisala jih je na moč skrbno ter jih nataknila na nos. Potlej je šla ob krsti in polglasno prebiralala napise na trakovih vencev. »Tudi Luznarjevi so vmes,« je pomislila Ida. Ko je starka svoje opravilo

končala, je spet snela očala, jih previdno spravila v pompaduro, se pokrižala in potlej oddrobila proti pokopališču. Sonce se je na vso moč upiralo v pločevinasto streho. Pogrebec je snel svoj dvorogelnik in se pahljal z njim. Neki oddaljeni sorodnik je kakor podlasica švigal naokrog; določal je razpored parov. Vse zobe v spodnji čeljusti je imel podložene z zlatom, Idina slabost je imela velike oči, videla je več ko kdaj. V bližnji gostilni so navili gramofon, neumno, pozibavajočo se plesno vižo. Ida ni prav vedela, kaj počne, ko se je okrenila k možu ter vprašala:

— Kaj je to?

— Lambeth walk, je odgovoril izvedeno; — to se je plesalo pred več leti.

Prišla sta dva moža iz ubožnice. Eden je rekel:

— Na sosednji krsti je več muh.

— Pravijo, da gredo na nekatere bolezni posebno rade... To je bila ženska.

Mati je postajala zmerom bolj nemirna. Brez potrebe si je pritiškala robec k očem, oče pa je bil dostojanstven in vendar na oprezu. Nenadoma se je mati stresla in šepnila očetu, naj gre vendar pogledat, če je jama izkopana. Mož je zaripnil in jo surovo prijel za nadlaket. Stresla se je. Mrmral je med zobmi. Kaj, ni bilo razločiti; Ida je vedela: temne besede. Ko ju je tako gledala s svojimi novimi očmi — oče se je nagibal k materi ter jo preletal s kačjim izrazom, ves oznojen, ona je bila zgrbljena in okrogla — se je, nemara prvikrat povsem točno zavedla, kje je, kam jo žene, iz česa so zrasle njene muke. »Tudi sovražstvo veže ljudi...« Gledala je skoz belo razžarjeni zrak, v katerem so se kopale črne postave. Videla je daleč nazaj.

»Pred zrcalom stojim, drobna sem, deset let imam. Potem grem dol v trgovino, ker je opoldanski odmor.«

Bil je prav takšen dan. V zamračeni trgovini so brenčale muhe. Igrala se je med policami in bilo ji je prijetno, ker je dišalo. Ni bila vajena, oče je ni rad puščal v prodajalno. »Bila sem sanjarski otrok, rajši sem gledala na noter ko na ven...« Ni mislila na starše, zmerom jo je oklepah rahel strah, marsičesa ni razumela. Iznenada jo je zmotilo v igri govorjenje; pridušeni, togotni glasovi so prihajali iz skladišča. Šla je k vratom in jih previdno odprla za ped. V skladišču je bilo še malo temneje kot v trgovini, vendar je brž ugledala podobo. Na skladiščnici pločevinastih kant za olje je slonela Mimi; to je bila vajenka, velika, prsata deklina z večno zariplimi očmi. Oče je sikal izza zob, na široko se je bil ustopil. Vajenka je vsak čas segla z roko k ustom in se zagrizla v dlan, kot bi jo držala za vrat silna groza. Nenadoma je

oče iztegnil roko in udaril dekle po glavi. Nastala je globoka tišina, ki so jo prekinjali samo glasovi s ceste. Vajenka si je otipavala udarjeno mesto, a v njenih očeh se ni nič zganilo, nemara da so postale za senčico temnejše. Jela se je umikati, plazila se je ob stenah med zaboji. Oče je počasi stopal za njo. Vsak čas je udaril, potlej je udarjal zmerom hitreje in zmerom močnejše. Dekle je zastokalo. Zrušila se je na kup vreč. Oče se je vstopil zraven nje in jo gledal; dolgo... — »Srce sem imela v grlu, čeprav nisem ničesar razumela, zelo me je bilo strah, vendar se nisem mogla odtrgati z mesta...« —

Končno je prišel mrliški voz. Krsta je neprijetno škripala, ko so jo dvigali. Prizadevni sorodnik jih je zvrstil v kolono, ki se je pričela počasi premikati proti pokopališču. Pesek je bil bel in je ostro odbijal sončne žarke. Edi se je sklonil k Idi in ji pošepnil:

— Mogoče bi nama stara, Aga, posodila denar... Zares bi lahko odprla trgovino. Tega imam zdaj čez glavo...

Pogledala ga je, in to, kar je videla, se je čudno ujemalo s spominom, le, da je bilo slabotno in prihuljeno. V bližnji gostilni so ustavili gramofon, toda občutljivo uho je v škripanju koles še zmerom razbiralo pozibavajoči se ritem Lambeth walka.

»Imela sem deset let... Oče je dolgo stal nad vajenko. Tedaj sem začula njegov dih. Globoko je sopol. Pokleknil je zraven dekleta in jo na vso moč objel okoli pasu; odprla je usta, glasu ni zmogla. Ko jo je slačil, je hropel: — Saj ni nič, Mimi! Nič ni!... Naenkrat je stal nekdo zraven mene. Trda roka me je zasukala; bila je mama. Pahnila me je proti stopnicam... Tamle peljejo babico. Takrat sem se zatekla k njej. Nisem ji znala povedati, kaj se je zgodilo. Držala je moj obraz v naročju, ta čas, ko so po hiši odmevali vreščeci glasovi. Zatiskala mi je ušesa in včasih je kanila njena solza name.«

Grob je bil izkopan v bližini Grudnovega mavzoleja, ki se je, okrašen z jonskimi strebriči, bliščal izza prašnih in negibnih cipres. Gore so bruhale zlate kumule, pa se je Ida domislila sanj ter slona z dvignjenim rilcem, svetloba je bila ostra kakor svetloba karbidovke. Prav zlahka bi si človek zamislil tudi piskanje klarineta. Znova so pristopali ljudje, da izrečejo sožalje. Molitve so šle naglo mimo. Ida je ta trenutek občutila babico vprav telesno in babičine hude noči so bile tudi njene, pomnožene in obkrožene od tihih solz kakor od zvezd, s katerih sije miloba. »To je bil moj edini človek...« je pomislila. Pristopili so pevci, nekí očetovi stari prijatelji, in zapeli žalostinko. Slišala je, kako je oče šepnil materi:

— Morali jih bomo pogostiti.

Mati je vdano pobesila glavo.

»Tudi oni večer ista vdanost...«

Babica ji je dvignila glavo iz naročja. — Pojdi, reci staršem lahko noč, punčka! Strah jo je bilo, a je šla; babica jo je napotila v pisarnico. Vrata so bila odprta. Oče je narekoval, mati je z upognjenimi rameni sedela za pisalnikom in nizala številko ob številko. Videti je bilo, da se trese v srdu zavoljo popoldanskega dogodka. Ida ni prestopila praga. Ostala je v temi: — To bo največji dosedanji zaslužek... Mati ni odgovorila. Tedaj jo je oče oberoč prijel pod pazduho in jo dvignil. — Daj no! je rekel. Smejal se je in ji pričel odpenjati bluzo. Mati je zamirala med kratkimi, sunkovitimi kriki.

Oblaki so se pripodili pred sonce in vrgli vijoličasto senco na babičin grob, ki so ga zdaj pogrebci in oba grobarja že do polovice zasuli. Idina misel se je izbistrila. »Ista usoda me je čakala...« si je rekla, »enaka vdanost.«

Pogrebci so se razhajali.

— Pojdimo! je dejal oče,

Mati ga je vprašala:

— Kaj naj pripravim za pevce?

— Vino! je odbil.

Ida je šla z Edijem proti izhodu.

— Stari bi si ta strošek lahko prihranil, je rekel.

Pogledala ga je naravnost v obraz. »Ko sem te vprvo videla, si imel samo svetlobo okrog obraza...« Srečala ga je zjutraj, ob reki. Bilo je lepo jutro, njegova lica so bila pokrita s smehom. Odtrgal se je od prijatelja in je šel za njo... Zdaj je bil zabuhel v obraz, ustnice so se mu rahlo tresle, nad obrvmi se mu je bila nabrala veriga znojnih kapelj. Skušal jo je trdo prijeti pod pazduho, pa se mu je izvila.

— Kaj meniš, jo je vprašal, — zavoljo posojila pri Agi in zavoljo trgovine.

— Nič. Midva je ne bova imela, tvoje trgovine...

Nasmehnila se mu je in ga prehitela. Zdelo se ji je, da stopa v nekaj trdega, toda odrešujočega.

(Načrt)